

NOI TRACII

BULETIN CIRCULAR TRACOLOGIC
al CENTRULUI DE STUDII ISTORICE DE LA VENETIA
Secretariatul de redactie: MILANO, via Larga 11

*Tracii sunt neamul cel mai numeros
și mai răspândit din lume, după cel al Indienilor [Herodot]*

DIRECTOR - FONDATOR: PROF. Dr. IOSIF CONST. DRAGAN REDACTOR: Prof. MANOIL HAIVAL

CARACTERUL ANTROPOLOGIC AL TRACO-DACILOR

de Dr. CANTEMIR RIȘCUȚIA

O reconstituire a caracterului antropologic al Tracilor, inclusiv al Dacilor care au trăit pe teritoriul României de azi, este din punctul de vedere al studiului evoluției populațiilor o operație de *extrapolare*. Dintr-un tezaur de date de cunoaștere ce se eșalonează de la nivelul planului spiritual al existenței și care ne-au fost transmise pe calea documentelor de cultură, până în profunzimea mecanismelor biologice, noi trebuie să conturăm, fără a construi o *image arbitrară* acel *ansamblu coerent* ce și-a conservat individualitatea pe traectul câtorva milenii și care a fost *etnia tracă*.

Fenomenul trac a fost, după toate informațiile pe care ni le oferă istoria, o apariție viguroasă ce s-a impus timp îndelungat cu un deosebit prestigiu în cadrul comunității de viață din habitatul pe care l-a ocupat în decursul mileniilor.

Etnia tracă s-a format pe un teritoriu al Europei central-estice și sud-estice pe care s-a produs într-un interval de timp de mai multe mii de ani de interferență a două "lumi" cu specific antropologic și etologic

diferit. Interferența a fost favorizată de configurația geografică a estului și sud-estului european, adevărată poartă a continentului dinspre zonele cu mare concentrare umană ale Orientului Apropiat.

Schimbarea climatică post-glacială a dus la **profunde** remanieri în comportamentul populației europene care perpetua biologic pe vânătorii Paleoliticului superior. Diversificată prin metisaje și microevoluție, această populație ocupa și teritoriul dintre coroana Carpaților și Marea Egee în condiții ecologice favorabile unei existențe stabile, după cum o atestă descoperirile de la Lepenski Vir și Schela Cladovei. *Revoluția neolitică* ce a urmat retragerii ghețurilor a influențat considerabil obiceiurile de viață ale aborigenilor acestui teritoriu, dar ea a favorizat și o continuă expansiune în spațiul lor a unor grupuri umane ce proveneau dinspre Anatolia și Mesopotamia și care, adăugându-se populației endemice, au îmbogățit-o genetic și au contribuit la microevoluția și diversificarea sa antropologică. Repetatele expansiuni și migrații războinice

sau pașnice în acest areal geografic au frământat constant istoria sa, dar, din punctul de vedere al biologiei populațiilor este foarte puțin probabil ca stocul uman endemic să fi fost expus unor acțiuni care să ducă la o drastică involuție demografică sau chiar la extincție.

Cercetările sistematice efectuate pe cele mai importante serii de schelete neolitice europene, au arătat că expansiunea populațiilor mediteraneene spre nord, în arealul de locuire al urmașilor populațiilor paleoeuropene, s-a efectuat peste Gibraltar, în Sicilia și îndeosebi peste Anatoția. Cercetările efectuate cu cele mai perfecționate mijloace de calcul, utilizate paralel în cadrul mai multor metode de discriminare matematică, au fost întreprinse de prof. Ilse Schwidetzky și colaboratorii săi. Autorii au reușit să definească un tip de bază al populației paleoeuropene, caracterizat prin robustețe corporală, față puțin înaltă, dar lătită prin lateralizarea pomeților și a unghiurilor mandibulei, orbite profunde și joase și arcade orbitale reliefate. Ei au numit acest tip *euridolichomorf* și au arătat că trăsăturile sale perpetuează configurația cranio-facială a oamenilor de Crômagnon, reprezentanții cei mai remarcabili ai stocului uman euro-siberian din paleoliticul superior. Autorii au denumit *leptodolichomorf* tipul uman ce s-a extins în Europa postglaciară dinspre sud-est (și sud și care a provenit din arealul "stocului bazic mediteranean" al lui Coon, vechea patrie a Neandertaliilor orientali de tip Shanidar).

După Ilse Schwidetzky, tipul leptodolichomorf s-a caracterizat prin îngustimea feței, deschiderea mai mare a orbitelor și reliefa slabă a

pomeților, și în general o construcție corporală mai dificilă.

În mileniul V a.Chr. leptodolichomorfii (= mediteraneeni) sunt prezenți în Peninsula Balcanică, unde ei apar în metisaj cu euridolichomorfii (- paleoeuropenii - crômagnozii) locali. În milenii următoare ei ajung în expansiunea lor spre nord și nord-est până în Scândinavia și câmpia rusească. Metisajul lor cu aborigenii apare în variante tot mai numeroase, datorită condițiilor de diversificare microevolutivă. O contraexpansiune a euridolichomorfilor (paleoeuropenilor), cu punct de plecare din Europa centrală și răsăriteană (coincizând cu expansiunea indo-europeană), schimbă mai târziu proporția tipurilor de bază, în favoarea elementului vechi european, dar acesta nu mai apare în formă "pură", ci într-un stadiu înaintat de metisare cu vechi leptodolichomorfi ce au dat prin microevoluție și depigmentare în spațiul central și est-european tipul nordic. Expansiunea indo-europeană peste spațiul carpa-to-balcano-vest-anatolian pune bazele etniei trace, prin suprapunerea populațiilor indo-europene de metisaj nordico-crômagnonoid, peste băștinașii crômagnonoido-dinaro-alpino-mediterani ai acestui teritoriu. Prin acest proces de suprapunere și metisare, etnia tracă a ajuns la o sinteză antropologică de o remarcabilă adaptabilitate și creativitate, bazată pe înmănuncherea unor predispoziții genetice extreme, apte să se potențeze reciproc.

Interferența celor două "lumi" la nivelul etologic a dus la aceleași fenomene de potențare și în domeniul comportamental.

Presiunea selectivă exercitată asupra omului de către mediul natu-

ral și social în intervale de timp multimilenare nu a modelat numai tipuri somatice, ci și *tipuri etologice* tot atât de cronostabile și rezistente schimbărilor social-istorice.

Dacă astăzi putem distinge cu suficientă ușurință componentele tipologice structurale ale unei populații nu ne este greu să-i recunoaștem și trăsăturile etologice și să le atribuim unui anumit areal evolutiv și selectiv.

”Presiunea selectivă“ în condițiile de asprime climatică ale biotopului periglaciuar a creat tipare etologice specifice, singurele care puteau garanta supraviețuirea. Astfel fără o cunoaștere temeinică a naturii exterioare, fără curaj, tenacitate, spirit de expansiune și organizare, fără disciplină și capacitate de subordonare voluntară unui conducător recunoscut de către comunitate ca o garanție a siguranței și coeziunii ei și fără acea pozitivă dualitate dintre destoinicia individualistă și conștiința solidarității cu semenii, omul biotopului periglaciuar nu ar fi putut persista și nu s-ar fi putut perpetua.

Supuse presiunii selective a unor factori ecologici de alt tip, populațiile sudice și sud-estice au avut și o altă evoluție etologică. Favorizate de climă, ele au evoluat de timpuriu spre colectivități ample și dense, în care lupta cu natura sălbatică a cedat progresiv prioritatea contradicțiilor sociale crescânde și presiunii selective a unei organizări și ierarhizări pe scară mai mare. Cunoașterea indispensabilă a ”naturii interioare“ a dus la o rafinare a raporturilor psihologice dintre oameni, la o creștere a subtilității acestora, în ambianța unui mod de viață ce se înstrăina progresiv de cadrul ecologic natural. Predispoziția spre modelarea

estetică a mediului artificial ce se dezvoltă odată cu explozia demografică, refugiul în căutările filosofice, au ajuns să pigmenteze orizontul spiritual al acestei lumi, ce se vedea constrânsă să opună creșterii demografice o corespunzătoare dezvoltare a codului etic.

O întoarcere spre începuturile și cauzele modelării etologice ale lui *Homo sapiens europaeus* ne-ar putea da indicii asupra evoluției, diversificării și interferențelor arealelor comportamentale primordiale, ce s-au ramificat în decursul istoriei, s-au amestecat și s-au integrat în complicatele procese ale etnogenezei. Înțelegerea contrastelor de clar-obscur ale spiritualității Tracilor, a relației de dualitate și complementaritate dintre virtuțile și viciile lor, ar întâlni o seamă de înlesniri pe această cale inversă de investigație.

Pentru cunoașterea evoluției antropologice și etnologice a Traco-Dacilor și a microevoluției ramificațiilor lor tribale, o investigație multidisciplinară va trebui să coroboreze constatările cercetărilor directe pe materialele scheletice cu studiul populațiilor ce actualmente trăiesc pe vechiul teritoriu al expansiunii trace și cu studii etologice, sociologice și etnologice. Pentru *integrarea* acestor date, provenite de la nivele atât de diferite ale fenomenului uman, concepțiile biologiei populațiilor așa cum au fost ele valorificate în lucrări semnate de G. Kurth, Ilse Schwidetzky și H. Walter vor putea servi drept liant.

Cunoașterea caracterului antropologic al Traco-Dacilor se poate realiza pe mai multe căi, dintre care va trebui să luăm în considerare cel puțin următoarele cinci:

1. Există în primul rând posibi-

litatea unui *studiu direct al scheletelor*, acestea reprezentând partea cea mai persistentă a organismului, după încetarea funcțiilor vitale. Pentru o caracterizare tipologică, scheletul prin coeficienții săi de variație morfologică relativ mici oferă suficientă siguranță în studiile de comparație și discriminare tipologică. Identificarea *etnică* a scheletelor la un grad înalt de plauzibilitate este o condiție pe cât de grea, pe atât de necesară, dacă nu indispensabilă, a unui studiu osteologic în serviciul etnogenezei.

Practica *incinerăției* care a fragmentat și deformat părțile osoase ale cadavrelor face ca această sarcină să fie extrem de dificilă, dar există totuși o serie de descoperiri de înhumări simple. Cu tot interesul lor heuristic, acestea din urmă au o valoare de generalizare restrânsă. Ele pot oferi *modele tipologice*, dar nu pot fi acceptate ca fiind *reprezentative pentru o populație* și aceasta atât din cauza numărului lor redus cât și pentru dificultatea de a li se fixa poziția în rețeaua reproducitivă a respectivei populații. Aceste descoperiri provin îndeosebi de pe teritoriul României și Bulgariei. Ele atestă *compoziția politipică* a populației trace, consecutivă integrării grupelor umane endemice pre-indo-europene în comunitățile tribale trace. Boev semnalează la materialele descoperite pe teritoriul bulgar caractere somatice atribuite tipurilor *alpin, dinaric, mediteranean* și presupune prezența unor caractere *nordice*. El regăsește în aceste materiale *aproape toate* componentele antropologice ale populațiilor balcanice vechi, fapt foarte plauzibil din punctul de vedere al biologiei populațiilor, disciplină care postulează

un grad înalt de continuitate al formelor endemice vechi în procesul de etnogeneză.

2. O a doua cale de investigație a caracterului antropologic al Tracilor ne este oferită de *studiul critic al reprezentărilor artistice ale antichității* din domeniul *portretului realist* sau chiar cu *tendințe expresioniste* și din domeniul *narațiunii sculpturale monumentale*. Întâlnim aici o complexitate de *probleme de psihologie și informatică*. Înainte de toate, *atitudinea emoțională* a artistului față de caracterul tipologic, etnic sau politic al subiectului tratat poate deforma apreciabil imaginea căutată. Apoi există o serie de *date obiective* care îi frapează imaginația.

În ciuda bunelor sale intenții în sensul unei tratări *raționale* a subiectului său, artistul rămâne un captiv al naturii *sensorial-subiective* a *integrării portretistice* și al impulsurilor ce-i vin din inconștient. Mai mult, el rămâne legat de sfera informațională a mediului său. Un artist meridional, obișnuit cu gracilitatea "rassială" a mediului său antropologic, va fi frapat de robustețea și aspectul depigmentat al oamenilor din centrul și nordul continentului. Invers, un artist septentrional îi va găsi pe meridionali zvelți și cu exces de pigment.

Basoreliefurile Columnei lui Traian precum și admirabilele sculpturi romane de pe arcul de triumf al lui Constantin, de pe arcul lui Septimiu Sever, din grădina Pinçio (Piazza del Popolo) și din muzeul Termelor excelează în reprezentarea Dacilor ca având trăsături *de un euridolichomorfism pregnant*, în sensul definiției date de Doamna Ilse Schwidetzky. Este aici vorba numai de o *trăsătură morfologică frapantă* (la

un număr redus de indivizi), sau de o structură cranio-facială cu *frecvență semnificativă*? Majoritatea reprezentărilor de Daci pe Columna lui Traian ne oferă tipuri umane *robuste, cu capete mari, cu fețe scurte și largi, cu orbite joase și profunde, având un relief tridimensional accentuat, cu pomeți proeminenți în sens lateral, cu nas mai frecvent scurt și drept, în unele cazuri ușor turtit, cu un prognatism alveolar pronunțat, cu părul neted sau ușor ondulat și cu absența totală a calvitiei*. În multe cazuri robusticitatea corporală apare asociată cu *înălțime corporală mijlocie*.

Reprezentări artistice citate mai sus posedă un conținut semnificativ de adevăr antropologic. Ele corespund într-un mod surprinzător cu *tipul euridolichomorf al craniilor epipaleolitice de la Schela Cladovei (Porțile de Fier)*. Acest tip antropologic predomină și astăzi în regiunile ce înconjoară județul Hunedoara, centrul politic al vechii Dacii.

Ubicuitatea tipului euridolichomorf (crômagnonoid) pe teritoriul Europei și surprinzătoarea sa adaptabilitate pe cale microevolutivă, a dus la apariția unui mare număr de variante locale ce au primit în decursul timpului numeroase denumiri contrastante (alpini, alpinoizi, cevnoli, est europizi, estici, paleoatlantici, paleocrômagnoizi, tidalici, tipuri de Västmannland, de Tronde paleoeuropizi, est-baltici, ladogani).

Denumirile citate mai sus emană din reperi geografice, ele arată că se referă la variante locale. Dar ale cui variante locale? Până acum caracterizările făcute acestor variante urmăreau meticolos elemente de diferențiere, fapt care a dus la o hipertrofie taxonomică. Lucrarea Doam-

nei Schwidetzky a pus accentul pe punctul esențial al problemei, care constă în recunoașterea caracterului *comun* al tuturor acestor tipuri, care este *euridolichomorfismul*. Variantele locale euridolichomorfe din Munții Apuseni, din Munții Orăștiei și din Subcarpații Olteniei și Munteniei se înscriu în aceleași limite de plasticitate ale paleoeuropeanului euridolichomorf, evident cu modificările microevolutive ce le caracterizează.

O confundare a acestor variante locale, cu altele mai îndepărtate, cum sunt alpinul Europei centrale sau est-europidul câmpiei răsăritene, nu poate servi elucidarea etnogenezii trace. O asemenea confuzie, generată de simplismul și formalismul unor metode mai vechi de diagnoză tipologică ce au fost aplicate și asupra Românilor din vatra hunedoreană de etnogeneză, au adus derută în studiul continuității Daco-Române. Cercetările noastre somatologice cu ajutorul *metodei fotostereotomice* urmăresc ca prin utilizarea unor date exacte, *reproductibile, controlabile și obiective* să aducă o clarificare a acestei probleme. Rezultatele pe care le-am obținut până în prezent ne confirmă ipoteza pe care am emis-o cu două decenii înainte, conform căreia continuitatea de locuire pe teritoriul vechii Dacii a permis *microevoluția unui tip euridolichomorf (crômagnonoid) local care se perpetuează până astăzi, formând pe alocuri majoritatea populației și pe care-l găsim în zilele noastre în stadii variate de conlocuire și metisaj cu alte tipuri antropologice imigrate pe parcursul istoriei*.

Nu putem contesta perspicacitatea artistului antic față de detaliile morfo-fizionomice. Eforturile sale

spre o discriminare etno-tipologică a Romanilor, Dacilor, Germanilor, Sarmatilor precum și a războinicilor auxiliari din Levant sunt surprinzătoare chiar și pentru stadiul actual al cunoștințelor noastre.

Putem descoperi printre reprezentările de Daci, alături de fizionomii *euridolichomorfe* și exemplare umane cu trăsături *nordice, dinarice și alpine*.

Un studiu obiectiv și cantitativ al caracterelor morfofizionomice cu valoare taxonomică ar fi în principiu posibil, dar el s-ar izbi de un obstacol inevitabil: *atitudinea de plecare a artistului*, întemeiată pe o impresie dominantă care l-ar fi putut determina să neglijeze frecvența reală a tipurilor observate.

3. O a treia cale de investigație pornește de la stocul de informații tipologice și morfofizionomice existent în *atestările autorilor antici*, care au fost contemporani cu evenimentele istorice legate de existența Dacilor sau care au avut chiar ocazia să întâlnească Daci. Fie că ele provin de la Ovidiu, de la Aristotel, Galen, Xenofon, Iulius Firmicus, Plutarh, Porfiriu, Hipocrat sau de la Antologia Palatină, informațiile converg spre o descriere în special a *particularităților pigmentare* ale Dacilor și Tracilor. Descrierile repetă menționarea *pieii albe, a piloziității reduse, a părului neted și blond și a ochilor albaștri*.

Această descriere a Dacilor și Tracilor îi situează în stocul populațiilor *depigmentate* sau *parțial depigmentate* din centrul Europei, teritoriu care a fost probabil și vatra ancestrală a grupurilor indo-europene. Componentele meridionale ale sepulturilor trace au putut proveni de la populațiile endemice, progre-

siv integrate în lumea tracă.

4. Un al patrulea orizont de investigație este acel ce se deschide studiului *variabilității geografice a populațiilor actuale* care păstrează încă o parte semnificativă din patrimoniul genetic al Tracilor și Daco-Geților.

În afara metodologiei antropologice clasice sau a metodelor moderne (*Fotostereotomia*, C. Rîșcuția, C. Petrescu, 1959), cu suport matematic extensiv, metode ce servesc la calculul discriminării taxonomice și al distanței biologice, am dori să subliniem noile procedee de laborator aplicate în cercetarea căilor de migrație și de selecție, prin studiul dezechilibrului de linkaj genetic al sistemului HL-A (Human Leucocyte A) (a se consulta lucrările lui Degos și ale colaboratorilor săi, din 1972, 1973 și cele ale lui Bodmer 1972, prezentate la Sesiunea de lucru din 1973 de la Munksgaard, Copenhaga)

Teritoriul de etnogeneză al Tracilor se situează pe traseul unui *important proces de transformări în sistemul HL-A*, datorit unei migrații intense care s-a produs în cea mai mare parte a Europei: acest proces ar fi început în răsăritul continentului ca urmare a marelui expansiuni indo-europene. Noi trebuie să cântărim însă cu atenție concluziile, pentru că teritoriile est-europene și sud-est europene au suferit în perioada post-glaciară numeroase imigrări, expansiuni lente și microevoluții. Studiul antropologic al populațiilor actuale care locuiesc în vechiul areal de etnogeneză tracă rămâne o condiție indispensabilă pentru reconstituirea tipologică a Tracilor și Dacilor, dat fiind faptul că o continuitate a acestor populații rămâne în afară de orice dubiu, chiar

dacă această continuitate ar fi putut fi perturbată de *microevoluție* și *derivă genetică*.

5. În sfârșit studiul *direcțiilor de microevoluție a demelor* din spațiul de etnogeneză a Tracilor și Dacilor pe intervalul ultimelor 10 milenii, devine oportun în actualul stadiu al antropologiei în care dezideratul unor sinteze cuprinzătoare devine tot mai realizabil.

Încheind, trebuie să subliniem că în studiul caracterului antropologic al Tracilor nu ne putem aștepta la o concluzie simplă și cu *valoare de generalizare*. Populațiile Trace și Daco-Getice au format, după cum am văzut, un stoc antropologic politipic. Structura lor etnică a suferit în decursul istoriei inerente influențe, datorită metisajului cu populațiile preindoeuropene ale spațiului dunărean balcanic și anatolian. Este foarte probabil ca fuziunea triburilor trace cu aceste populații să se fi efectuat lent și într-un interval de timp mai îndelungat decât s-ar aștepta cineva mai puțin familiarizat cu probleme populaționiste. În asemenea procese de fuziune există întotdeauna o serie de bariere etologice constând în deosebiri de limbă, de atitudini religioase sau de alte aspecte ale modului de existență care pot avea un rol frenator în fenomenele de contaminare genetică și metisaj. Nu ar fi exclus ca stratificarea socială tarabostes-comati să fi constat la început dintr-o suprapunere a două etnii a căror fuziune să se fi realizat abea în perioada de apogeu a statului dac.

Descoperirile recente de materiale scheletice vechi din sud-estul Europei aduc problema structurii antropologice a Traco-Dacilor pe pământ. Asemănările surprinzătoare dintre tipurile umane post-glaciare de la Schela-Cladovei și cele actuale

ne arată că soluția problemei noastre este cu mult mai aproape decât ne-am putea imagina numai pe baza speculațiilor teoretice. Această soluție trebuie căutată în însuși specificul populației care locuiește acum pe teritoriul ocupat odinioară de Traci și Daci. Extrapolarea specificului antropologic al etniei trace din complexitatea cadrului populațional actual în care s-au integrat atâtea adaosuri alohtone mai mult sau mai puțin evidente, rămâne o întreprindere grea, dar importanța și oportunitatea unei asemenea întreprinderi, depășește sfera simplelor controverse heuristice.

R É S U M É.

La reconstitution du caractère anthropologique des Thraces et des Daces, qui ont vécu sur le territoire de la Roumanie d'aujourd'hui est, du point de vue de l'évolution des peuples une opération d'extrapolation. D'un trésor de dates qui nous ont été transmises par les documents de la culture, jusqu'au mécanisme biologique, l'auteur veut dessiner, sans construire une image arbitraire, un ensemble cohérent de l'ethnie thrace, à travers quelques millénaires.

L'ethnie thrace s'est formée sur un territoire du centre et de l'est de l'Europe, pendant une période de plusieurs milliers d'années, à l'interférence de deux «mondes», divers comme caractère anthropologique et ethologique.

Mais l'étude du caractère anthropologique des Thraces ne peut pas nous amener à des conclusions simples. C'est leur structure ethnique qui a été soumise à diverses influences, dues au métissage avec les populations pré-indoeuropéennes de l'espace danubien, balkanique et anatolien.

Les récentes découvertes des matériaux squelettiques anciens, posent le problème de la structure anthropologique des Thraco-Daces. La ressemblance surprenante entre les types humains postglaciaires de Schela-Cladovei et ceux d'aujourd'hui prouve que la solution du problème est plus proche de ce que nous pouvons imaginer. Cette solution doit être trouvée dans le caractère spécifique de la population qui vit aujourd'hui sur le territoire occupé jadis par les Thraces et les Daces.

LES DERNIERS DROMENES THRACES

par Dr. Katerinas I. KAKOURI

De tous les arts qui s'étendent dans les temps et l'espace de la civilisation populaire néo-hellénique, le théâtre a été le moins étudié. Certaines descriptions de spécialistes autant que d'amateurs, signalent l'existence de coutumes ayant un caractère plus ou moins, ou encore faux, théâtral. Pour ce qui est de l'espace, les arts offrent au chercheur la possibilité et l'aisance de les étudier et de jouir lui-même de leur aspect, d'après leurs monuments écrits et plastiques, alors que leurs auteurs n'existent plus et que leur technique a été oubliée.

Mais, quand il s'agit de spectacles de drames, les phases disparaissent les unes après les autres au moment de l'exécution, en ne laissant au chercheur la possibilité de répétition qu'après un certain temps, ou même jamais. (Ce n'est pas comme dans le cas des arts appartenant à une certaine époque, telle la chanson ou la danse, que les paysans peuvent répéter à la demande du chercheur).

Quant à la recherche des mimodrames populaires, elle devient encore plus difficile du fait que le théâtre, soit sous son aspect le plus perfectionné, soit sous son aspect embryonnaire, est toujours un composant de tous les arts, dans l'espace ou dans le temps. Ils s'ensuit que les besoins de la recherche sont plus complexes. En ce qui concerne l'aspect et une partie des éléments

qui constituent un spectacle populaire organisé, la simple description folklorique et la suite des phases ne sont pas suffisantes; il nous faut aussi le caractère théâtral qui comprend les phases, les types, le verbe, les costumes, les masques, les accessoires du spectacle organisé. Il ne suffit pas d'avoir des informations provenant d'une étude sur les lieux - comme pour d'autres manifestations folkloriques; il nous faut aussi l'autopsie du mimodrame par le chercheur scientifique lui-même. Et l'équipement scientifique ne suffit pas non plus, il faut encore une prédisposition esthétique et la formation nécessaire.

Comme l'a dit Malinowski, pour étudier l'art » l'anthropologue ne doit pas être seulement un savant analyseur, il doit devenir presque un artiste». Il ne suffit pas non plus de conserver un masque, un costume ou un accessoire quelconque dans la vitrine d'un musée. Ces objets exposés sont sans doute intéressants. Mais, pour le savant en la matière, ils ne sont, si l'on peut dire, que des «fragments» d'un ensemble inconnu. Encore ne suffit-il pas de photographier des phases, des déguisements, des décors. Il faut filmer le mimodrame, de sorte qu'il reste «à tout jamais» la propriété de la science folklorique.

Les Archives Folkloriques de l'Académie d'Athènes, sur l'initiative du Professeur G. Spyridakis et

grâce à la compétence du conservateur des Archives, G. Ecaterinidis, de filmer fidèlement et de façon attrayante des coutumes populaires, conservent des spectacles populaires qui offrent la possibilité de recherches dans le domaine du théâtre. Dernièrement, grâce à «L'Institut du Folklore du Péloponnèse», fondé et financé par la remarquable costumière M-me Ioanna Papantoniou, une équipe de spécialistes a été constituée pour cette étude folklorique sur le théâtre. Des autopsies et recherches de longue durée ont été effectuées sur les lieux, dans les villages de la Thrace grecque. Le lundi du carême-prenant en 1975, nous avons suivi et étudié les drames religieux officiés dans les villages de Rizia et Kastaniès du département d'Evros. Les témoignages que nous avons recueillis auprès des vieillards et l'autopsie sur le vif ont été complétés par les photos que M-me Ioanna Papantoniou a prises de toutes les phases des drames religieux, ainsi que par le film sonore tourné par M. Leftéris Drandakis, qui a réussi à prendre et conserver de manière vivante et fidèle les danses et les drames religieux. Tout ceci met à la disposition de la science du folklore grec, la coutume ancestrale entière des Thraces «Béis» ou «Kiopek-Béis», c'est-à-dire, Le Seigneur des Chiens. Son nom était dû à la «pendaison des chiens», coutume qui rappelle celle de l'antiquité grecque et maintenue par des réfugiés de la Thrace Orientale, jusqu'aux premières années de leur colonisation à Antheia, un village près d'Alexandropolis.

Considérant les créations populaires dans le domaine du théâtre, du point de vue morphologique,

nous les divisons - malgré leurs confusions - en trois catégories: 1) Le théâtre populaire organisé. 2) Les mimodrames improvisés, jeux improvisés par des adultes à des moments de gaieté au cours d'une fête, spécialement les jours du carnaval. Spectacles dramatisés à caractère magique et religieux, que la science appelle en les résumant «*dromena*» qui forment le sujet principal de la communication présente. Mais jetons d'abord un regard sur les deux autres catégories.

Le théâtre, en tant qu'art populaire, est une création consciente. Par sa nature particulière et surtout par sa structure qui réunit tous les arts dans l'espace et le temps, il ne peut atteindre la plénitude qu'ont, dans leur ensemble, d'autres arts populaires plus simples, telles que la danse, la chanson, l'architecture populaire et la décoration dans les broderies, les tissus, les sculptures ou les peintures.

La base inébranlable du théâtre populaire, comme dans tout autre art populaire, est l'attachement ferme de l'équipe à la technique traditionnelle. La contribution de l'individu doué, qui influence les réalisations du groupe anonyme, existe également dans ce domaine, sans réussir pourtant à altérer le caractère impersonnel et la répétition similaire et ni même encore chaque expression improvisée. Mais ces sujets, comme l'a dit l'anthropologue R. Firth, n'ont pas été étudiés à fond.

Il existe dans notre pays des représentations de théâtre populaire organisées, telles les «Sermons» de Zante, le «Sacrifice d'Abraham» ou le «Rotokritos» en Eptanèse, comme «Erofilis» à Carpénissi, le «Thanassis Diakos» à Samos. Il y a

quelques années, quand toutes ces représentations étaient mieux conservées on pouvait retrouver, dans l'ensemble de l'oeuvre, la contribution de quelque indigène doué. C'était lui-même qui écrivait le drame ou recueillait des sujets et des figures de tradition orale ou artistique les liant à son simple parler. C'était toujours lui ou un autre qui dirigeait pendant des semaines, parfois des mois, les mimes de la «troupe». Les plus doués se chargeaient des rôles difficiles et la troupe donnait des représentations sur les places publiques ou dans les cafés du village et de la ville la plus proche, encaissant de l'argent des spectateurs. Parfois, la représentation peut durer 2 ou 3 heures, tels certains «Sermons» à Zante, mais l'habitude elle ne dépasse pas la demi-heure. Comme nous le voyons, le théâtre, en tant qu'art populaire, est complexe et s'il est de loin un art supérieur personnel, il est pourtant tout aussi loin de la genèse symptomatique. Dans le théâtre populaire, la création est consciente.

Consciente, mais plus rudimentaire est également la création des formes de théâtre, dans le mimodrame improvisés par le peuple, lors des fêtes publiques, où domine la raillerie improvisée en dialogue, la plaisanterie bouffonne, le mouvement clownesque. Le noceur jouant comme un enfant improvise et en improvisant il devient mime, auteur et créateur. Ses créations sont fugitives et irrégulières comme les jeux des enfants, mais à l'évolution possible. Il suffit que les circonstances sociales et spirituelles qui se présentent soient propices. Le théâtre - a souligné Aristote - naquit «d'improvisations». Si la réflexion philo-

sophique entrevoyait dans les dithyrambes des dromènes et dans les fêtes phalliques de l'antiquité, la graine féconde de l'art du théâtre, c'est dans l'improvisation qu'il a vu l'action initiale consciente dont le but principal est la création des formes théâtrales. Et ce seul but a ouvert la voie vers l'art.

Dans les dromènes du culte populaire officieux*), coutumes d'habitude paysannes, nous pouvons suivre la naissance symptomatique des éléments et des formes du théâtre. Ces spectacles organisés, au contenu magique, au revêtement religieux et au but invocatoire, ont l'aspect du drame naïf. Ce qui est destiné à être spectacle public et déclamation, prend automatiquement un aspect théâtral. D'ailleurs, le mot grec ancien de dromène, tout comme le mot drame, dérive du verb «dran» (agir, faire). Les acteurs et les mimes qui interprètent des dromènes «imitent en agissant».

Les témoignages de l'existence des dromènes se perdent dans la nuit des temps et encore, de nos jours, ils envahissent les cultes des

(*) La division du culte d'une nation, officiellement commune aux citadins et aux villageois et qui, officieusement, répond parallèlement à l'officiel pour les populations arriérées de la campagne, n'existe pas dans les sociétés raciales primitives (sauf dans les cas où le Christianisme intrus a rompu l'ancienne unité). Le culte populaire a existé des millénaires avant son apparition à l'horizon historique et a eu lieu lorsque chaque ville-état a subi tacitement des croyances et des actes antéthéistes, conservés fanatiquement par les bergers de la campagne environnante, qui en tant que producteurs étaient indispensables aux habitants de la ville et imposaient leurs coutumes ancestrales. C'est ainsi que les sociétés urbaines ont subi, non seulement les croyances et les actes populaires des bergers paysans, mais ont même incorporé certains de leur éléments dans des cultes officiels.

peuples promitifs de la Terre ainsi que les cultes des populations rurales du monde civilisé. Dans notre pays, les dromènes populaires sont - et étaient surtout jadis - une manifestation pan-hellénique. Mais les dromènes les plus organisés se rencontrent dans la Grèce du nord et particulièrement en Thrace. Produits des prologues de la mentalité magique, ils sont officiés avec la foi absurde d'assurer un année prospère à la communauté. Quant à leur but, ils sont divisés en catégories, quoiqu'il y ait souvent une confusion. Une catégorie concerne la fécondité pour provoquer la fécondité des champs ensemencés, des végétaux sauvages, des troupeaux et même de l'homme. Une autre catégorie concerne les dromènes conjurants, officiés pour chasser les maladies, les épidémies parmi les animaux, toutes sortes de malheurs et d'esprits malins. Il y a aussi la catégorie des coutumes magico-religieuses de la «Diavassis» (Passage), qui accompagnent l'homme dans tout le cycle de sa vie, de la naissance à la mort. Mais celles-ci appartiennent généralement à la magie privée, incantations qui ne sont que très rarement dramatisées, fixées à un cadre étroitement familial ou encore plus étroitement personnel.

Les dromènes thraces, de toutes catégories, ont une importance du point de vue religieux, anthropologique, théâtral et constituent l'objet de la préoccupation des savants grecs et étrangers, depuis la fin du siècle passé jusqu'à nos jours. Des philologues et des anthropologues ont cherché dans les dromènes paysans thraces, les dromènes correspondant à l'antiquité, considérés comme la base initiale de l'ancien théâtre grec.

En particulier deux variations du dromène thrace, les «Moines», furent l'allume-feu pour une recherche analogue à l'échelle internationale. Une de ces variations, qui était officinée par les Thraces du village Kosti, au N.-E. de la Thrace, fut communiquée en premier par K. Hourmouziadis en 1873. Mais, faute d'une autopsie personnelle, il donna du matériel folklorique erroné. Il mentionne «Le Moine» (au singulier), des villageois de Kosti sous le nom de «Koukeros» qui appartenaient aux dromènes des villages voisins. Principalement, il mentionne d'une manière erroné, l'interprétation des mimes-officiants, ce qui entraîna - comme nous le verrons - des savants grecs et étrangers à des analogies non fondées. Heureusement, le dromène de Kosti a été sauvé jusqu'à nos jours, par des réfugiés de Kosti établis à Agia Eléni (Sainte-Hélène) de Serres et à Méliki de Veria. J'ai eu la chance de le découvrir, d'y assister et de photographier toutes ses phases. Parallèlement, les films documentaires, pris par le rédacteur des archives folkloriques de l'Académie d'Athènes, M. G. Ecatrinidis et par M. Peter Charamis, demeurent des documents folkloriques précieux de cette coutume thrace et sont complétés par le document sonore du «Moine» de Méliki filmé par M. Lefteris Drandakis (1976).

Plus détaillée et plus importante fut en 1888, la première communication de la variante de «Les Moines» (au pluriel) du village thrace Agios Georgios (Saint-Georges), près de la ville de Xizyi, due au poète et philologue thrace, G. Vizyinos, qui était lui-même dans sa jeunesse un interprète de la coutume.

Depuis la description folklorique détaillée, Vizyinos passa à la recherche ethnologique. Quoique l'orientation théorique de l'Anthropologie sociale d'alors favorisait de vastes analogies en temps et espace, le titre de l'article de Vizyinos «Les Moines et le culte de Dionysos en Thrace» et tous les rapprochements d'éléments et d'aspects du dromène thrace avec l'antiquité, ont soulevé cependant l'intérêt des spécialistes - particulièrement des Anglais- mais aussi leur scepticisme. Était-il possible que les Grecs de Thrace aient pu conserver un témoignage si important? Ainsi, en 1906, l'archéologue et helléniste R. Dawkins fut prié par la Société Anthropologique de Londres de vérifier, sur les lieux mêmes, le témoignage de Vizyinos. Les recherches qu'il a faites dans des villages de Vizyi, l'ont non seulement convaincu de la précision de la description de Vizyinos, mais aussi conduit à des rapprochements plus osés avec l'Antiquité. L'étude de Dawkins fut publiée, en même temps que le témoignage de Hourmouziadis, dans la revue scientifique «Journal of Hellenic Studies» de Londres et ces deux descriptions, incorporées dans le livre à gros tirage de J. G. Frazer «The Golden Bough» firent connaître cette coutume à la science internationale. Depuis, tant les Grecs que les étrangers la caractérisèrent comme une survivance du dromène de l'ancien culte de Dionysos en Thrace. Ce dromène thrace, avec ses deux variations, est d'une si grande im-

portance, que je considère comme un devoir scientifique de signaler une omission et une inexactitude de Hourmouziadis qui conduisirent des savants de renom à des vues erronées. Une omission importante est le fait de la représentation dans l'ancien village Kosti «Des Moines», sous l'égide des Anasthénaridès, groupe religieux ou de magie sacrée qui marche pieds nus sur des charbons ardents sans se brûler. Kosti a été «le plus saint de tous les villages» pour le culte des «anasthénaridès» et dans cette atmosphère il n'était pas difficile de lier ces deux coutumes au caractère invocatoire du culte populaire, officières la même année. Cette liaison n'existait pas dans la variante de Vizyi, région plus avancée que le village éloigné de Kosti, car ici le culte extatique des «Anasthénaridès» avait faibli. Une ou deux femmes qui gardaient encore ce culte dans le village de montagne Ai Yannis (Saint-Jean) étaient prises en dérision, selon le témoignage de Vizyinos. Il est très probable qu'une telle liaison n'a jamais existé et c'est pourquoi elle n'est mentionnée ni par Vizyinos, ni par Dawkins. La négation catégorique de N. Politis de la non-existence d'une relation entre les «Anasthénaridès» et «Les Moines», basée sur les notes de Vizyinos, concerne particulièrement les dromènes officiés dans la région de Vizyi et non pas la variante de Kosti. Et il est bien connu que chaque variante a son originalité.

(à suivre)

ORIGINEA TRACĂ A MACEDONENILOR PREROMANI

de Prof. N. P. VAIDOMIR

TRACII DIN TESALIA ȘI DIN INSULELE MĂRII EGEE

În trecut numai, pentru că nu intră în cadrul lucrării de față, amintim că Tracii n-au locuit numai în Macedonia, ci și în TESALIA și în INSULELE MĂRII EGEE. O recunosc învățații greci: istoricul K. Amantios și arheologul K. Gheroiani.

Pe vremea lui Strabon (60 î.e.n. - 29 e.n.)... ”*mare parte din Grecia o au barbarii, TRACII AU MACEDONIA ȘI CÂTEVA LOCURI DIN TESALIA*“.

Pe baza cercetărilor arheologice s-a stabilit că locuitorii cei mai vechi ai Tesaliei au fost... *Pelasgii și rudele lor Tracii*“ (Gheroiani), locuind cu mult înainte de venirea Grecilor. Pe de altă

parte, o seamă de insule din Marea Egee, ca: ”*Thasos, Lemnos, Samotracia*“ au fost locuite de neamuri tracic.

În insula Thasos... ”*cei mai vechi locuitori, după Herodot, sunt SAIL, popor trac, sau IDONII traci(de pe la 2000-1600 î.e.n.)*“ (A. Samotrachis).

În insula Lemnos... ”*Homer pomeneste ca locuitori pe Sintii, popor trac*“, care au și dat insulei numele de *Sintia* (D. P. Pascalis).

Samotracii... ”*cei mai sălbatici dintre Traci, locuiau Insula Samotracia*“ în numele căreia trăiește și astăzi numele de *Tracia* (G. Capsalis).

ALTE DOVEZI CĂ LOCUITORII PREROMANI AI MACEDONIEI NU ERAU GRECI

Am dovedit până aici, folosind izvoare și cercetări ale învățaților greci contemporani, bazate, la rândul-le, pe vechile izvoare grecești, că populația preromană a Macedoniei, azi locuită în majoritate de Români, a fost tracă, iar nu greacă. Am trecut în revistă toate grupurile de neam tracic pomenite a fi locuit în Macedonia și munții Pindului, fără a reieși de undeva existența, concomitent pe același teritoriu a unui element grec.

Este de la sine înțeles că din moment ce un element grec n-a existat, la începutul epocii istorice (sec. V-IV î.e.n.) în Macedonia, nu se poate

vorbi de un ”*elenism al Macedoniei*“ și nici nu se poate face din Macedonia o țară grecească, nici în antichitate, nici mai târziu, pentru că ea n-a fost atunci, cum nu este nici astăzi.

În afară de faptul că s-a putut dovedi prezența elementului trac în Macedonia, care singur răstoarnă teoria ”*elenismului Macedoniei*“, dar mai sunt încă o seamă de argumente, care împiedică pe orice cercetător obiectiv să admită existența în antichitate, a unei populații grecești în Macedonia și munții Pind.

Aceste argumente sunt:

- limba vorbită de Macedonienii

preromani;
 - inscripțiile de limba greacă în Macedonia;
 - sistemul de conducere la Macedoneni și Greci;
 - purtarea Macedonenilor față de Greci;
 - religia, mitologia, literatura, obiceiurile la Macedoneni și la Greci;

- toponimia de origine tracă în Macedonia;
 - prezența coloniilor grecești pe coastele Macedoniei;
 - numărul mic al Grecilor de azi;
 - onomastica veche traco-macedoneană;
 - tipul antropologic al Macedo-Românilor.

LIMBA VORBITĂ DE MACEDONENII PREROMANI

Partizanii teoriei originii grecești a populației preromane a Macedoniei fac un argument în sprijinul tezei lor, din faptul că Macedonenii preromani ar fi vorbit limba greacă și că pentru aceasta ar fi Greci.

Fără a pierde contactul cu realitatea, ținem să constatăm că urmașii de azi ai acelor Macedoneni preromani, care, incontestabil, sunt Români din Macedonia, vorbesc, în special bărbații, căci femeile și copiii nu știu decât graiul matern, unii și grecește, alții și sârbește, iar cei din Albania și albaneza. Cu toate acestea, poate spune cineva că ei sunt Greci, Sârbi sau Albanezi? Sau ar fi îndreptățiți cercetătorii de mâine să facă din tot poporul acesta altceva decât ceea ce sunt, adică Români, care, pe lângă limba lor maternă, vorbesc și o limbă străină?

Am dovedit că doar populația Macedoniei era tracă și că deci nici limba pe care o vorbea nu putea să fie alta decât cea tracă; iar în măsura în care va fi vorbit și limba greacă, nu poate să fie privită decât ca o slabă influență străină.

În această privință, cităm din câțiva autori greci, care recunosc că populația tracă a Macedoniei își vorbea limba proprie.

Andr.G. Dalezios scrie că: *”Bisaltii, popor al Macedoniei răsăritene și al Calcidiceii, de origine tracă, vorbeau două limbi diferite”*, se înțelege

limba tracă, ca și limba maternă și, probabil, limba greacă, învățată din contactul cu coloniștii greci.

Arheologul K. Gheroiani constată că... *”dintre cele trei mici peninsule (ale Calcidiceii), cea mai de răsărit, numită Acti, azi Athos, se leagă cu uscatul printr-un mic istm, care a fost tăiat după porunca lui Xerxe. Cele opt orașele din ea (adică din peninsula Acti a Calcidiceii) au avut un mic număr de populație grecească, alături de restul însemnat al vechilor Traci și Pelasgi, care NICIODATĂ N-AU PRIMIT LIMBA GREACĂ”*.

Dacă neamul trac al Bisaltilor, care locuiau în Calcidică, deci în apropiat contact cu coloniile grecești, și totuși vorbeau două limbi diferite (adică limba lor maternă, pe lângă o alta, care va fi fost probabil cea greacă), iar Tracii din peninsula Acti a Calcidiceii... *”niciodată n-au primit limba greacă”*, ne închipuim care va fi fost situația, din acest punct de vedere, în interiorul Macedoniei, unde un element etnic grec nu se constată a fi existat.

În fine, un cercetător al trecutului Macedoniei, *Socrate Liacu*, ofițer de rezervă grec, fără a fi istoric de meserie, a ajuns la concluziuni demne de menționat, pentru că ele contrastează cu șovinismul oamenilor de știință greci, contra cărora se și ridică în mod

categoric.

În ce privește problema de față, Liacu ajunge la concluzia că în Macedonia și Iliria nu se vorbea limba greacă decât pe țărmuri: ”*Dar în Macedonia și Iliria nu se vorbea deloc limba elină, excepție făcând niște înguste fășii de pe țărm*“. Și mai departe constată: ”*De altfel limba macedoneană avea același grad de rudenie cu greaca și latina, care era tipul intermediar între cele două vechi dialecte, din care au rezultat cele două limbi, tip rămas mai departe neevoluat, în inaccesibilele regiuni vestice*“ ale Macedoniei. Recunoaște că cu timpul s-ar fi elenizat, dar cucerirea romană a oprit elenizarea limbii macedonene.

Mulți autori străini s-au ocupat de problema limbii vorbită de Macedonenii preromani, părerile fiind împărțite. Această problemă a fost însă pusă la punct de învățatul român, profesorul *Th. Capidan*, un filolog de seamă și specialist în problema romanității răsăritene. Capidan constată că: ”*Această limbă (adică cea greacă) era vorbită numai de câțiva străini, care erau inițiați în tainele ei*“...*Restul, majoritatea populațiilor aborigene, vorbea graiul părintesc*“.

Este o concluzie logică. Ea se confirmă istoricește.

În Macedonia populațiunea băștinașă era tracă, iar nu greacă, și deci nu putea să vorbească grecește o populațiune, care nu era grecească. Istoricii greci se mărginesc doar să facă simple afirmațiuni, că ”*Macedonenii preromani vorbeau grecește*“, dar fără să-și bazeze aceste susțineri pe argumente concrete. Noi, dimpotrivă, fără a face simple afirmații, am dovedit, servindu-ne chiar de cercetătorii greci, că populația Macedoniei preromane era tracă. Iar în sprijinul nostru stă și mărturia unui filolog de seamă. Căci

scrie profesorul Capidan: ”*În toată Macedonia, cuprinsă în limitele din epoca marilor cuceriri romane din sec. II e.n., adică actuala Macedonie și Albanie, în vreme ce inscripțiile sunt în majoritate în limba greacă, ELEMENTUL GREC LIPSEȘTE CU DESĂVÂRȘIRE*“...*Acest contrast nu se poate explica decât numai admitând că, deși întreaga Macedonie era sub influența culturii grecești, limba greacă nu putea înlocui graiurile iliro-trace, întrucât lipseau Grecii din mijlocul lor*“.

În altă parte, tot Capidan constată: ”*Dar astăzi se știe că, afară de Grecia propriu zisă, de Tracia Orientală, nu există niciun Grec în toată Macedonia, în toată Albania centrală și nordică, ca și în părțile de sud ale Bulgariei și Serbiei*...*În antichitate realitatea nu putea fi alta, decât așa cum se prezintă azi. Deoarece nimeni nu va putea susține că în vechime au existat mai mulți Greci decât azi*“.

Greșala în care persistă partizanii opiniei originii grecești a Macedonenilor preromani este că ei confundă, desigur intenționat, cultura greacă și cu limba greacă, deși, așa cum distinge profesorul Capidan... ”*cultura greacă, care era răspândită în Peninsula Balcanică, nu era tot una cu limba greacă*“... Într-adevăr sunt indicii că pătura de sus a Macedoniei ar fi fost, la un moment dat, sub influența culturii grecești, de asemenea că Macedonenii au avut legături comerciale și politice cu Grecii.

Dar cultura grecească era, cel mult apanajul păturii de sus, ea nu atingea poporul de jos; raporturile comerciale erau întreținute de o clasă de negustori, iar cele politice de clasa conducătoare, ceea ce înseamnă că mijloacele prin care ar fi putut să pătrundă limba grecească în Macedonia, nu

ajungeau până la marea masă a poporului de jos. *Și atunci de unde trag Grecii concluzia că Macedonenii preromani ar fi vorbit grecește?* De la faptul că o minoritate, clasa de sus a societății, ar fi vorbit grecește, ca să pătrundă cultura greacă și să întrețină raporturile comerciale și politice cu Grecii? Dar clasa de sus, niciodată și la nici un popor, n-a însemnat poporul. Pentru aceasta trebuie dovedi că poporul de jos vorbea limba greacă, ori acestea nu există. Dimpotrivă am citat câteva mărturii ale învățaților greci, după care limba locuitorilor preromani nu era greacă.

Dar propagandiștii greci au făcut dintr-o problemă de cultură, una de limbă, fiindcă așa le convenea. Aici însă avem de-a face cu un fenomen general în istoria culturii omenirii.

Începuturile culturale ale unui popor s-au făcut totdeauna sub influența unei culturi străine, mai vechi. Însăși cultura greacă nu s-a născut decât datorită contactului Grecilor cu cultura popoarelor vechi orientale și cu a Traciilor, pe care înșiși Grecii i-au numit... "*Tracii civilizați*". Și nimeni nu s-a gândit să facă din Greci, Traci, pentru că au împrumutat de la ei muzica, poezia, diferite practici religioase, etc.

Când Grecii au creat o cultură superioară, aceasta s-a răsfânt, la rândul ei, asupra tuturor popoarelor vechi, mai ales asupra Macedonenilor.

Atunci cultura nu era populară, cel mult dacă atrăgea pătura de sus a societății. Și deci prin cultură nu se putea impune unui popor limba acelei culturi. Așa, de pildă, se pomenește că regele macedonean *Alexandru I* (498-479) își manifesta simpatia pentru cultura grecească, chemând la curtea sa învățați greci, printre care și *Pindar*, care -de reținut- îl numește pe Alexan-

dru "*Filogrecul*".

Acest amănunt este semnificativ. Dacă regele Alexandru ar fi fost într-adevăr grec, așa cum ar reieși după opinia grecească, domnind peste o țară și un popor grec, mai putea Pindar să-l numească pe Alexandru "*Filogrecul*"? Dacă într-adevăr regii macedoneni erau "*filogreci*" și încurajau cultura greacă, o făceau tocmai pentru că ei nu erau greci. Nu poate fi numit "*filogrec*" decât un străin.

Se mai menționează că regele macedonean *Arhelau* (413-399) era... "*iubitor de cultură și mai ales de cea grecească*". La curtea sa au fost poeții greci: Euripide, Hirilos și Agatonos (Chitariști), Timoeti (cântăreț din harpă), Zefxis, care a pictat palatele lui Arhelau. Cu alte cuvinte era *iubitor de cultură*, în general, deci nu numai de cea grecească.

RÉSUMÉ.

En continuant son exposé sur les Thraces de Macédoine, l'auteur nous donne des nouvelles informations à ce sujet, en prouvant, basé sur les dates de l'historien grec K. Amantios et de l'archéologue K. Gheroianis, que les Thraces ont également habité la Thessalie et les îles de la mer Egée. Puis, il nous apporte les preuves que les habitants préromains de la Macédoine n'étaient pas des Grecs. La seule preuve que ces habitants parlaient aussi le grec, ne veut pas dire qu'ils étaient de véritables Grecs.

Sur un territoire, comme est la Macédoine, où l'on parle plusieurs langues, les habitants, surtout les hommes, utilisent couramment plusieurs langues. Les Roumains de Macédoine, qui sont incontestablement les descendants des Macédoniens préromains, parlent, outre leur langue maternelle, les uns le grec, les autres le serbe et ceux de l'Albanie, la langue albanaise. Peut-on donc les considérer comme des Grecs, des Serbes ou des Albanais?

Tel était le cas, aussi, avec les Thraces préromains, qui parlaient leur langue thrace et parfois le grec.

D'ailleurs des savants grecs, tels que A. G. Dalezios, K. Gheroianis etc., et roumains comme Th. Capidan, Liacu et autres, prouvent la véracité des faits.